

Úgy tűnik, mintha a háború nem is az ő története lenne, viszont következményeivel szembesülnie kell.

Azt mondhatnánk ezek olvastán, hogy műfaját tekintve utazási regényről lehet itt szó, de ez csak részben fedi az igazságot. Akár fejlődésregényként is felfoghatnánk, hiszen a főhős útja során válik felnőtté, vívódásainak, lelki fejlődésének ugyancsak tanúi vagyunk. A világban zajló történések, és azok mikrotörténeti szintjének bemutatása, alapos dokumentáltsága révén történelmi regényként is olvasható, de ez is csak „nagyjából” és nem kizárólag. Bűnügyi szál is fut a regényben, Lukácsot adott ponton gyilkosként keresik, nyomoz is (így jut el Galacra), meg utána is nyomoznak, ez is többletet jelent, és bonyolítja a szálakat, talán zsúfolttá teszi a történetet.

Ahogy a regényt olvassuk, egy szuszra, mert nem lehet letenni, már tudjuk, hogy ez csupán első olvasat volt, és kívánja a többszöri újraolvasást, az egyes passzusok fölötti elgondolkodást, a kulcsmotívumok (térképész-irány, Mátyás király lovasszobra, lelki fejlődésének iránya, szeretet-gyűlölet, Jézus-Sátán, stb.) mélyebb jelentéseinek felfedezését, az összefüggések különböző szálainak felfejtését. Ugyanakkor időt kell hagyni a mesterien felskiccelt avagy aprólékosan lefestett táj méltó befogadásához is, ami túlzás nélkül állítható, hogy a regény egyik nagy erénye.

Az *Ahol az ő lelke* a címet akár balladainak is nevezhetnénk a maga tömörségével. A könyvet olvasva mindvégig az a kérdés motoszkál bennünk, hol az ő lelke? Mi a mondat folytatása? A válasz újabb jelentésréteggel gazdagítja az amúgy is jelentésgazdag művet, sőt összefogja a néha túlságosan sokrétű, mondhatni túlburjánzó szálakat, „iránytűként” is működhet és egy öreg maszaj szájából hangzik el, az afrikai „kalandtúra” alatt, amikor Lukács a seblázzal élet-halál harcát vívja: még nem halhat meg, nincs itt az ő lelke.

A háromszázkilenc oldalba nagyon sok mindent besűrített a szerző. A téma sokrétűsége, a különböző prózáirói megoldások briliáns alkalmazása: az idősíkok egymásbacsúsztatása, a lineáris történetmesélés mellőzése, a történetmondás hangnemének változtatása, a lírai tájleírások, a fejezetekre tagolás hiánya, és nem utolsósorban a címválasztás balladai sűrűséget, tömörséget kölcsönöz a regénynek. Mindezek egy olyan mű megszületését eredményezték, amely nem válik egygyé a sok közül a könyvespolcunkon. A mikrotörténelmi perspektívából való kiindulás közelebb hozza a ma emberéhez a '90-es évekig tabunak számító tematikát, egy újabb sajátosan egyéni szempontot kínálva a „Trianon-szindrómáról” való gondolkodásban.

ERŐS KATALIN ÉS CSATA ENIKŐ

A BORZONTI NYÍRES LÁP*

A Gyergyói-medence földrajzi adottságai, hideg időjárása és bőséges vízellátottsága nagy kiterjedésű láprétek kialakulását tette lehetővé. A lápi élőhelyek gazdag biodiverzitásának fennmaradásához hozzájárult a vidékre jellemző, kis parcellás hagyományos gazdálkodás. A Gyergyói-medence négy fennmaradt lápja közül a Borzonti Nyíres egy előrehaladott szukcessziós állapotban lévő lápi élőhely-komplexum. Az európai Natura 2000 ökológiai élőhely hálózat része 2011 óta (kódja ROSCI0279). Hivatalos gondnoka a Gyergyószentmiklósi Magánerdészet. A terület értékeinek szakemberek általi felmérése most zajlik. Ezen felmérések következtetéseit tartalmazó kezelési terv szabályozza majd a területre vonatkozó kezelési javaslatokat és tiltásokat.

A medence lápjai

A Gyergyói-medencébe érkeve változatos és gazdag táj tárul elénk. Számos természetvédelmi szempontból értékes területet ölel fel, amelyek fennmaradását a hagyományos gazdálkodás tette lehetővé. A medence kiemelkedő értékei a lápok, amelyek sekély, többnyire lefolyástalan állandó jellegű pangóvízes területek, ahol oxigénszegény viszonyok uralkodnak, így az elhalt növényi törmelékből tőzeg képződik. A lápok feltöltődésének előrehaladott stádiumát jelzi, ha fásszárú növények foglalják el a terület nagy részét. A láp elődeink számára a természet része volt, aztán „értéketlen földként” használták, mára már védett területként számon tartott természeti érték (Kerekes 2010).

A Gyergyói-medencében ma négy, különböző szukcessziós stádiumban lévő láp található: (1) a Vasláb és Gyergyóújfalu határában lévő Fenék rétláp, (2) a medence nyugati peremén elhelyezkedő tőzeglápos lucfenyves, a Méhes láp; (3) a Gyergyóremete határában található, mára már degradálódott Remetei Nagy rétláp, és (4) Borzont falu közelében egy nyírfás láp, a Borzonti Nyíres.

A Gyergyói-medence egy zárt hegyközi medence a Keleti-Kárpátok hegyvonulatának középnyugati részén. A Kelemen – Görgény – Hargita vulkanikus eredetű hegyvonulat és a kristályos eredetű Gyergyói-havasok határolják. A közepes méretű medence 2000 km² összterülettel a Maros felső folyása mentén 75 km hosszan, a Békény- és Borzont patak mentén 30 km szélességben terül el. A medence átlagos tengerszint feletti magassága 760-780 m, a déli részen elhelyezkedő Vaslábi hegyeknél 850 m, a Maros alsó völgyénél, Gyergyóvárhegyenél 720 m (Bajtalan 2011). A Gyergyói-medence Románia egyik leghidegebb térsége.

A medence a bükkösök övébe tartozik, csak 1000 méter fölött, a hegyek lejtőin volt jellemző a tűlevelű erdő (Mátis és mtsai. 2011). Ezt bizonyítják a 19–20. században készült katonai felmérések, amelyek még bükkerdőket jeleznek (Első Katonai felmérés térképe). Ugyanakkor bizonyítékként szolgálnak a különböző helynevek is, amelyek tartalmaznak a „bükk” szót, például *Mélik-bükk*, *Bükkfő*, *Móré Bükk*, *Vár Bükk*, *Veresbükk*, stb. (Kiss Portik 2001). Mára, az erdőtelepítések eredményeként, a bükk helyét szinte teljes mértékben, a gyorsabban fejlődő lucfenyő (*Picea abies*) vette át (Soó 1944, Rațiu 1971a), ahol az erdélyi hölgyalmos lucos (*Hieracio rotundati-Piceetum*) a leggyakoribb növény-

társulás (Mátis és mtsai. 2011).

A hegyekből induló számos patak sűrűn behálózta a Gyergyói-medencét és e víz-hálózat gerince a Maros – Vasláb – Gyergyóalfalu – Gyergyóremete térszínre alacsony lejtésszög jellemző, ezért a Maros kanyargó, meánderező medret alakított ki. Ennek köszönhetően a folyó állandó vízbőséget biztosított, és az ártereken helyenként pangóvízes foltok, a vízátnemerestől talajon eltözegeződő lápok kialakulásához vezetett. A lápok vízháztartásához hozzájárult a hegyekről leszivárgó talajvíz, valamint a csapadék is. Tehát a Gyergyói-medence földrajzi adottságai, hideg időjárása és bőséges vízellátottsága következtében láprétek alakultak ki, amelyek az eljegesedés után számos ritka faj fennmaradását biztosították (Rațiu 1971a).

A Gyergyói-medencét és élőhelyeit számos emberi hatás alakította az idők folyamán. A medencét egykor kiterjedt bükkösök borították, középen a Maros mocsaras árterével (Kölönte 2002). Ezért a 17-18. század embere a medence szárazabb peremén, a hordalékkúpokon telepedhetett meg. A terjeszkedés csak erdőirtással és lecsapolásokkal válhatott lehetővé. Az idők folyamán a letelepedő emberek a medencében az erdőket fokozatosan kiirtották, a mocsarak vizét bevezették a Marosba és így lassan kiszáritották a területeket (Kölönte 2002). A lakosság fokozatosan lehúzódtott a folyó mellé, ahol kaszálókat és legelőket alakítottak ki. A járhatóvá vált lápokot aszályosabb időszakokban kaszálták (Pop 1960) és a szénát főként almozásra használták az állatok alá. A települések közelében fekvő lápokot feltörték, körülárkolták, trágyázták és szántóként hasznosították (Nyárády 1929). Az 1900-as évek elején tőzegkitermelés is folyt a medence nyugati szélénél (László 1915 in Nyárády 1929). Később, az 1950-es években, a kollektivizálás eredményeként a tradicionális gazdasági tevékenység helyét az intenzívebb mezőgazdaság váltotta fel, újabb területeket hódítva el az erdőkből és lápokból. Ez utóbbiakat lecsapolták, és az alacsony vízállású területeket gyakran be- szántották, véglegesen károsítva a lápos élőhelyeket.

A kommunizmus alatt a kollektivizálás előtti területtulajdonosok kaszálták a területeket, a termények egy részét bizonyos kötelező adóként átadták az államnak. Ennek köszönhetően ez idő alatt is fennmaradhatott a medence mozaikosságát biztosító kis léptékű területen folyó hagyományos gazdálkodás, amely a földtulajdonok visszaszolgáltatásával máig megőrződött.

Az 1970-es és 1975-ös árvizek után nagyszabású vízrendezések következtek, mederszabályozások és lecsapolóárkok hálózatát alakították ki. Ezek nagy része még ma is azonosítható, a fokozatos feltöltődés miatt nem működnek ugyan szabályszerűen, de folyamatosan csorgatják el a vizet az érintett területekről. Lecsapolóárkok kialakításával a talajvízszint is csökkent. Mindezek következtében a Marosba beömlő patakok által kialakított pangóvízes, lápos területek mára már többnyire eltűntek, csak a nagyobb kiterjedésű lefolyással nem rendelkező mélyedésekben kialakult lápos területek maradtak fenn, ahol a vízrendezések óta a nyári hónapokban a láp ökológiai vízigénye nem biztosított (Kerekes 2010).

A lápok kutatástörténete

A Gyergyói-medence lápos területeinek botanikai kutatása az 1940-es években kezdődött (Soó 1940, 1944), de átfogóbb, florisztikai és társulástani felmérések csupán az 1960-70-es években történtek (Jakab és mtsai. 2007). A Maros két oldalán, Vasláb – Gyergyóalfalu – Gyergyóremete térszínén kialakult egykor egységes lápból fennmaradt 19 lápos területet említene a Gyergyói-medence területéről (Pop 1960, Rațiu 1971a). A lápok nagy száma igazából a valamikori egységes lápos terület nagymértékű

feldaraboltságára utal. Ekkor a medencében hozzávetőlegesen 505 hektárra becsülték a lápok kiterjedését (Pop 1960). Ezen élőhelyek jelentős számú ritka és veszélyeztetett állat- és növényfaj számára jelentenek fontos menedéket. Ezek közül kiemelkedőek az elsősorban lápokra, lápkörnyéki élőhelyekre jellemző glaciális reliktumok, amelyek fennmaradása a területek viszonylag nagy tengerszint fölötti magasságának, a közép-hegységi medence hűvös éghajlatának, a nehezen felmelegedő láptalajnak illetve általában a lápok hűvös, páradús mikroklímájának tulajdonítható (Pop 1960, Rațiu 1971a). Ezen fajok az utolsó jégkorszak alatt szétterjedt hidegkedvelő fajok, a jég visszahúzó- dásával itt találtak menedéket a hegyek között, a hidegebb klímájú területeken, ahol szigetszerűen fennmaradtak, mint maradvány fajok. A lápok számos jégkori reliktum fajnak jelentenek élőhelyet, több faj itt éri el elterjedésének legdélibb határát (Soó 1944, Rațiu 1971a). Az egyik nagy botanikus, Nyárády Erasmus Gyula így vélekedett a Gyergyói-medence lápjairól: „ez a vidék a jégkorszak idején a vándorló fajok összegyűjtési fészke (...) majd megtartási fészke lett mind a mai napig.” (Gergely 2003). Majd egy másik tanulmányban (Nyárády 1943) így jellemezte a vidéket: „...a botanikus, amikor Gyergyóban először kiszáll, nem is igen juthat el a Hargitába. A medencefenék mindjárt az első lépésnél egy csomó látnivalóval várja. A Keleti Kárpátok és a vulkáni sorozatok között tatóngó nagy mélyedés feltöltődése még befejezetlen. Annak csak egy részét vehette az ember uralma alá. Lépten nyomon beleütközünk a vízuraltá ős formációkba amelyek még ismeretlen és sok újdonsággal kecsegtetnek. Ezek a nagyszerű formációk a Maros forrásaitól akár 40 km-en át tartanak. A medence emelkedettebb helyein az ember már rég legyűrte az erdőt. De itt vannak a feltöltetlen patakmenti mélyedések olykor km-es szélességben, melyekben áll a jégkorszak utáni vízuraltá vegetáció. Azt sem tudja az ember, hogy vajon a nagy kiterjedésű tőzegeseket, a különböző típusú láp-cserjéseket, a mezofil réteket, a nyíreket, vegyes bozótú erdőket vagy a síksági fenyveseket kutassa át. Könnyedén eljutunk és megtaláljuk a kitűnő pompában álló növényritkaságokat, mint a *Spirea salicifolia* rózsaszínvirágú tömegeit, *Pedicularis sceptrum-carolinum*, *Achillea impatiens* és *girgioensis* állományait, *Cnidium dubium*, *Laserpitium prutenicum*, *Senecio paludosus*, *Ligularia sibirica* stb. egyedeit...”

Az ember fent említett térhódítása következményeként a Gyergyói-medence egykor kiterjedt láprétei (Pop 1960) mára már csak helyenként és foltokban maradtak meg. A Gyergyói-medencében ma már csak négy fennmaradt és többé-kevésbé „működő” lápot tartanak számon, amelyek közül három az európai Natura 2000 élőhely-hálózat részét képezi. A medence lápjairól különböző szempontú botanikai ismertetőik készültek (Nyárády 1929, Soó 1940, Boros 1943, Soó 1944, Pop 1960, Borza és Rațiu 1970, Rațiu 1971a, 1971b, 1972, 1973, Rațiu és Gergely 1974, Gergely és Rațiu 1974, Lungu és Rațiu 1975, Rațiu 1981, Coldea és Plămadă 1989).

A Vasláb és Gyergyóújfalu határában lévő Fenék rétlápról (a láp nagy részét magába foglaló Natura 2000 természetvédelmi terület kódja ROSCI0113 *Mlaștina după Luncă* néven) több részletes tanulmány is készült, amelyek tartalmazzák a Fenék rétláp botanikai állapotfelmérését (Mátis és mtsai. 2011), ugyanakkor a terület különböző gerinces (halak, hüllők, madarak, kisemlősök) és gerinctelen (tegzesek, lepkék, lószúnyogok, hangyák) csoportokra vonatkozó előfordulási adatokat is (Markó és Sárkány-Kiss 2011); (2) a medence peremén elhelyezkedő Méhes lápról (a lápot magába ölelő Natura 2000 terület kódja: ROSCI0243, *Tinovul de la Dealul Albinelor* néven) ismereteink szerint nem készült tanulmány; (3) a Borzont falu közelében elhelyezkedő Borzonti Nyírest Gergely 2003-ban készült munkája ismerteti; (4) a Gyergyóremete határában elhelyezkedő Remetei Nagy rétlápot ugyanakkor a medence lápjairól készült legtöbb tanulmány említi (lásd fentebb), jelenleg ez a terület megyei szintű védeltséget élvező

természetvédelmi rezervátum (kódja 2.471 *Mlăștina cea mare* néven).

A Borzonti Nyíres

A Kis-Borzont (*Pârâul Borzontul Mic*) és Fehér-patakok (*Pârâul Alb*) által határolt terület Borzonttól észak-nyugatra helyezkedik el (N 46° 41' 27" E 25° 23' 34"), itt nagy kiterjedésű nedves kaszálórét, szárazabb legelők, és gyönyörű nyíres ligetek találhatóak. Ezt a területet a helyiek Nyíres néven emlegetik. Ahogy neve is mutatja, elsősorban nyírfák által uralt terület, amely egykori lág egy „öregedő”, előrehaladott feltöltődési szukcessziós állapotát mutatja, ugyanis a nyírlág a beerdősülés egyik állomása. A területet Boros Ádám botanikus 1943-ban „a természetvédelem oltalmába” ajánlotta. Konkrét védelmet azonban csak 1995-ben kapott, amikor húsz hektárt helyi érdekű természetvédelmi területnek nyilvánítottak a 13/1995 számú Hargita Megyei Tanácsi Határozat értelmében, amely megtilt minden olyan tevékenységet, amely a terület degradációját eredményezi, valamint a tulajdonosok és a kezelők kötelesek a terület állapotát megőrizni. Az itt fellelhető természeti értékek megőrzésére az 1995-ös környezetvédelmi törvény biztosított keret (137/1995), ezt megerősítette a 5/2000-es törvény (III. szakasz – védett területek), ahol a terület kódja RO04 2.469, és a neve *Piemontul Nyeres*. Jelenleg ez a terület természetvédelmi rezervátumnak minősül a Hargita Megyei Tanács 162/2005 számú határozatának értelmében (2005) (kódja RO04 2.469, neve *Piemontul Nyeres de la Borzont*). Az első felmérések során a Natura 2000 területek közé nem sorolták be (1964/2007 számú Rendelet), az utólagos bővítés során azonban a Natura 2000 élőhelyhálózat része lett a 2387/2011-es számú rendelet értelmében. Így a borzonti lág jelenleg Natura 2000 természetvédelmi rezervátum *Borzont* néven (kódja ROSCI0279), mint közösségi érdekű élőhelyvédelmi terület (SCI). Méretét kiterjesztették: összterülete 265 hektár. A terület hivatalos gondnoka a Gyergyószentmiklósi Magánerdészeti (S.C. *Ocolul Silvic de Regim Gheorghieni S.A.*). A Borzonti Nyíres ugyanakkor része egy Natura 2000 madárvédelmi területnek (SPA) is, amely magában foglalja a Gyergyói-medence jelentős részét (kódja ROSPA0033, neve *Depresiunea și Munții Giurgeului*) (Anonymous 2011b). A Borzonti lág Natura 2000 terület standard adatlapja szerint (Anonymous 2011a) az Élőhelyvédelmi irányelv első számú mellékletében szereplő jelölő élőhelyek közül a *Cnidium dubii* mocsárrét (15%) és *Molinietum coeruleae* láprét (25%), valamint a második számú mellékletben szereplő csengettyűvirág (*Adenophora liliifolia*) és szibériai hamuvirág (*Ligularia sibirica*) jelölő növényfajok találhatóak meg a területen. Ugyanakkor kiemelt fontosságú növényfajként említene a területéről más fajokat is, mint a szibériai cickafark (*Achillea impatiens*), kenyérbél cickafark (*Achillea ptarmica*) inas gyíkvirág (*Cnidium dubium*), széleslevelű ujjaskosbor (*Dactylorhiza majalis*), tojásdad csetkák (*Eleocharis ovata*), Kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe*), réti kardvirág (*Gladiolus imbricatus*), jogaros kakastaréj (*Pedicularis sceptrum-carolinum*), buglyos boglárka (*Ranunculus polyphyllus*), kúszó fűz (*Salix rosmarinifolia*), pompás zsoltina (*Serratula wolffii*), fűzlevelű gyöngyvesző (*Spiraea salicifolia*) és a zergeboglar (*Trollius europaeus*).

A Borzonti Nyíres területén végzett részletes növényzeti és florisztikai felmérés a 1970-es évek óta (Soó 1944, Boros 1943, Rațiu 1971a) alig történt. Egyetlen ismert forrásunk a Gergely Csilla által végzett felmérés (2003), amely fontos információkat tartalmaz a borzonti lág történeti alakulásáról, valamint egy értékes reliktumfaj, az szibériai cickafark (*Achillea impatiens*) populációinak akkori állapotáról.

A Borzonti Nyíres területén 2011. augusztus 9–11. között felmérést végeztünk. A bejárt terület határa megegyezett a *Borzont* Natura 2000 SCI terület határával. A felmérést

később nyáron végeztük, emiatt a felmérésből kimaradtak a tavasszal és kora nyáron virágzó, ősszel termések vagy levelek alapján nagyon nehezen észrevehető és azonosítható értékes növények felmérései, mint a csengettyűvirág (*Adenophora liliifolia*), a széleslevelű ujjaskosbor (*Dactylorhiza majalis*), vagy a tojásdad csetkák (*Eleocharis ovata*).

A Nyíres olyan előrehaladott szukcessziós állapotban lévő lápos terület, amely mai napig egy mozaikos szerkezetű, összességében jó állapotú élőhely-komplexum. A területen nyíres ligetek, kékperjés rétek, magaskórósok, sásosok és lucfenyves foltok változtatják egymást. A területre jó természetességi állapot jellemző, faj- és társulásgazdag mozaikos mintázat mellett teljesen hiányoznak a tájidegen, inváziós fajok (pl. *Solidago* spp.) és a ritka, veszélyeztetett fajoknak erős állományait találtuk meg a lág területén (*Achillea impatiens*, *Achillea ptarmica*, *Achillea x girgioensis*, *Dianthus superbus*, *Gentiana pneumonanthe*, *Gladiolus imbricatus*, *Iris sibirica*, *Pedicularis sceptrum-carolinum*, *Polemonium caeruleum*, *Spiraea salicifolia*, *Salix rosmarinifolia*, *Trollius europaeus*).

A lág értékes növényei

Az itt bemutatott növények mindazok a Borzonti Nyíresben előforduló növényfajok, amelyek szerepelnek Románia vörös listáin (Dihoru és Negrea 2009, Boșcaiu és mtsai. 1994, Dihoru és Dihoru 1994, Dihoru és Negrea 2009, Ciocărlan 1999), kivéve egy hibrid növényt, az *Achillea x girgioensis*-t, amely viszont egyedülálló a maga nemében egész Európában.

Achillea impatiens L. – szibériai cickafark a fészkesek (Asteraceae) családjába tartozik. Ahogyan a neve is mutatja ez a faj elsősorban Szibéria területén elterjedt. A Borzonti Nyíresben fennmaradt egy szigetszerűen előforduló populáció, amely a faj elterjedésének Európa legdélibb és legnyugatibb határát jelenti egyben, Romániában máshol nem található e faj. Glaciális reliktumfaj, amely a jégkorszaki lehűlés következtében érte el elterjedésének ezt a pontját. A reliktumfajok között is érdekes elemként van jelen, hiszen átlépi a lág tipikusan hűvösebb klimatikus viszonyait és csak az ezt körülvevő kékperjés réteken fordul elő (Gergely 2003). A faj gyakorinak mondható a kékperjés réteken, nyíres erdőségeken, és gyakran a kenyérbél cickafarkkal együtt fordul elő.

Achillea ptarmica L. – kenyérbél cickafark a fészkesek (Asteraceae) családjába tartozik. Apró fehér fészkesvirágzatával gazdagítja a réteket. A lápréteken, magaskórósokban, átmeneti lápokban általánosan elterjedt. A Borzonti Nyíresben található kékperjésekben, magaskórósok gyakori faja, kiterjedt állományait azonosíthattuk (1. kép).

Achillea x girgioensis (impatiens x ptarmica) Nyár. – egy hibrid, az *A. impatiens* és az *A. ptarmica* kereszteződésének eredménye, amely kizárólag a Borzonti Nyíres területén fordul elő. Elsősorban levelei alapján lehet elkülöníteni az előző két fajtól (Nyárády 1928 in Gergely 2003). A másik két fajhoz hasonlóan kékperjés réteken fordul elő. Nyolc, négy-öt tőből álló csoportjait sikerült azonosítani a Borzonti Nyíres területén.

Adenophora liliifolia (L.) Bess. – csengettyűvirág, a harangvirágfélék (Campanulaceae) családjába tartozik. A kékperjés rétek és ligeterdők találkozásánál előforduló növény, laza buga virágzattal, halványkék, harang alakú pártákkal rendelkezik. A többi harangvirágféléttől eltérően illatos. A növény állományait nem sikerült nekünk megtalálni, de előfordulása ismert (Szabó A. szem. közl.) a Borzonti Nyíres területéről.

Cnidium dubium (Schkuhr) Thell. – inas gyíkvirág, az ernyősök (Apiaceae = Umbelliferae) közé tartozik. Kékperjés rétek ritka növénye. Kétéves, 30-60 cm magas növény, a virágai 15-30 sugarú ernyőben helyezkednek el. A Borzonti Nyíresben ritkán fellelhető a nedvesebb, patak menti kékperjés réteken, de mi sajnos nem találtuk meg

a területen.

Dactylorhiza majalis (Rchb.) Hunt és Summerh. – széleslevelű ujjaskosbor, az orchideafélék (Orchidaceae) családjába tartozik. Virágzata bíborvörös tömött, hengeres fürt. Láprétek lakója. A Borzonti Nyíresben a késő nyári vegetációban nehezen azonosítható.

Dianthus superbus L. – buglyos szegfű, a szegfűfélék (Caryophyllaceae) családjának tagja. Sok illatos virága van, amelyek majdnem a tövükig rojtos fehér és rózsaszínes szirmlemezekkel rendelkeznek. Lápréti társulások növénye. A Borzonti Nyíres kékperjés rétjein gyakran előfordul.

Euonymus nanus L. – törpe kecskerágó, a kecskerágófélékhez (Celastraceae) tartozó alacsony növésű (50 cm) cserje. Termése feltűnő, négy kopáccsal nyíló, élénk rózsaszínű tok, amelyben rekeszenként legfeljebb egy, narancssárga magköpenybe burkolt, fehér mag fejlődik. Csak Európa dél-keleti részén található meg, Ázsiában egyébként elterjedt növényfaj. Korábban a Borzonti Nyíres patakparti magaskórósából jelezték (Boros 1943, Pop 1960, Rațiu 1974), de mi sajnos nem találtuk meg. Romániai állományai fokozatosan tűnnek el, a 2000- 2003-as időszakban a Fenék rétlápban már nem találták meg (Mátis és mtsai. 2011), nagy valószínűséggel a Remetei Nagy rétlápból sem kerül elő már, tehát egyelőre nincs információ fennmaradt Gyergyói-medencei állományáról. A Csiki-medencében még jelen van (Demeter és mtsai. 2011) és nemrég találták meg egy eddig még nem ismert területről, a Bukarest melletti Călugăreni erdőből, itt éri el elterjedésének legdélebbi határát (Tomescu és Horeanu 2009).

Gentiana pneumonanthe L. – Kornistárnics, a tárnicsfélék (Gentianaceae) családjába tartozik, hegyi nedves kaszálók rétek növénye. A mélykék virágzata kevés virágú. A Borzonti Nyíresben gyakori fajnak tekinthető, a kaszálórétek kétszikű színvilágát gazdagítja.

Gladiolus imbricatus L. – réti kardvirág, a nőszirmfélék (Iridaceae) családjába tartozik, hegyi rétek, nedves kaszálók növénye. Bíborvörös, közepes méretű virágai a szár csúcsán egy oldalra néző fürtben állnak. A nemzetség körülbelül 130, zömében afrikai eredetű fajt számlál, amelyek közül számosat nálunk is dísznövényként ültetnek. Ez a faj Közép-Kelet Európában, illetve Ázsiában él. A nemzetségnek Romániában még egy őshonos faja van, a fokozottan védett mocsári kardvirág (*Gladiolus palustris*), ez azonban nem fordul elő a Borzonti Nyíres területén. A réti kardvirág viszont egy gyakran előforduló reliktumfaj a Borzonti Nyíres kékperjés láprétjein (2. kép).

Iris sibirica L. – szibériai nőszirm, a nőszirmfélék (Iridaceae) családba tartozó faj, szára 50-80 cm magas 1-3 lilás-kék színű virággal. A szibériai nőszirm egész Euráziában elterjedt, nálunk is viszonylag gyakori faj, amely változó vízellátású lápok és láprétek, ligetek jellegzetes növénye. A Borzonti Nyíresben is nagy állománya található, gyakori növénynek számít, csoportosan jelenik meg a magaskórósokban, nyírligetekben egyaránt (3. kép).

Ligularia sibirica (L.) Cass. – szibériai hamuvirág, a fészkesek (Asteraceae) családjába tartozik. Sárga fészkesvirágzatai hengeresek, hosszú fürtben állnak, a fészkepkölyvek egy sorban helyezkednek el. A szibériai hamuvirág hegyi magassárrétek, fűz- és nyírlápok növénye, a Pireneusoktól Szibériáig honos. Valaha igen gyakori volt Európában, de élőhelyének csökkenése miatt állományainak száma jelentősen lecsökkent. Romániában a számára megfelelő élőhelyeken gyakori, főleg a Keleti Kárpátokban elterjedt. A Gyergyói-medencében gyakran látni a Maros menti nedves területeken, de az Olt mentén is, az Alcsiki-medencében igen nagy állományai vannak (Macalik 2011). A szibériai hamuvirág a Natura 2000 II. mellékletben közösségi jelentőségű növényfajként szerepel, amelynek megőrzésének érdekében különleges természetvédelmi

területeket lehet kijelölni. A Borzonti Nyíresben mi nem találtuk meg, holott a Natura 2000 adatlap szerint a területen előfordul (Anonymous 2011a). Fontos megjegyezni, hogy a vizsgálati periódusban máshol a Gyergyói-medencében még virágzott (Erős K. szem. megf.) ez a faj, így észlelésének hiánya nem magyarázható a mintavételezés időpontjával (4. kép).

Pedicularis sceptrum-carolinum L. – jogaros kakastaréj, a tátogatófélék (Scrophulariaceae) családjába tartozik. Félélősködő növény, gyökérszörök helyett a megtámadott gazdanövény testéből szívógyökerekkel vizet és ásványi sókat vesznek fel, miközben képesek maguk számára szerves anyagot előállítani fotoszintézis révén, azaz hemiparaziták. Virágzata laza, a virágok sárgák, az alsó ajkak szegélye lilás-rózsaszínű. Űde láprétek lakója. A jogaros kakastaréj Eurázsia boreális zónájában elterjedt, Skandináviától Románia középső területéig honos. Nálunk igen ritka, kritikusan veszélyeztetett faj, elterjedésének déli határa a Brassó megyei Szászhermány (Macalik 2011). A Borzonti Nyíresben egyedei a kékperjés területeken fordulnak elő, gyakorinak mondható (5. kép).

Polemonium caeruleum L. – kék csatavirág, a csatavirágfélék (Polemoniaceae) családjába tartozik, melyek közül ez az egyetlen faj őshonos Romániában. Majdnem egy méterre is megnövő, vékony, felálló szárú növény, amely leggyakrabban csoportosan nő. A kék, lila vagy levendulalila virágok laza buga virágzatot alkotnak. Hegyi rétek, nedves kaszálók növénye. A Borzonti Nyíresben gyakran előforduló faj (6. kép).

Salix rosmarinifolia L. – kúszó fűz, alacsony cserje, amely a fűzfélék (Salicaceae) családjába tartozik. Szárai kúszók, ágai felálló vagy felemelkedők. A levelek rövidek, hosszúkásak, lefelé irányulók, ép szélűek. Gyakori faj a Borzonti Nyíres területén.

Serratula wolffii Andrae – pompás zsoltina, a fészkesek (Asteraceae) családjába tartozik, latin fajnevét Wolff Gábor tordai gyógyszerészről, a Mezőség XIX. századi flórákutatójáról kapta. Másfél méteresre is megnőhet, szára felálló, vaskos, sűrűn leveles. Virágzata pirosas-lilás. Elterjedési területe nyugat felé a Mezőségig tart, keleten Szibériáig megtalálható. Nagy valószínűséggel a Borzonti Nyíres területén is megtalálható.

Spiraea salicifolia L. – fűzlevelű gyöngyvessző, a rózsafélék (Rosaceae) családjába tartozó, egy-másfél méter magas cserje. Szára nem ágazik el, dúsán leveles. Virágai dús, tömött bugában nyílnak a hajtás csúcsán, színük a halvány rózsaszíntől a pirosig változik. Ahogy a teljes Gyergyói-medencében, a borzonti lápban is a nyíresek és a kékperjés rétek találkozásánál nagyon gyakran előforduló faj (7. kép).

Trollius europaeus L. – zergeboglár, a boglárkafélék (Ranunculaceae) közé tartozó reliktumfaj. Évelő, akár 180 centiméteres magasságig is megnőhet. A megnyúlt szár végén található gömbölyded virág citromsárga színű, enyhén illatos. Hegyi és alhavas nedves, mocsaras réteken, láperdőben, patakmenti ligetekben él. Romániában sok helyen előfordul (Macalik 2011), a Borzonti Nyíresben is nagy állományai vannak.

Ezen növények legalább akkora értékeket képviselnek, mint az Élőhelyvédelmi irányelv első számú mellékletében szereplő védett növények. A Borzonti Nyíres területéről csak a csengettyűvirág (*Adenophora liliifolia*) és szibériai hamuvirág (*Ligularia sibirica*) minősül jelölő fajnak. Ennek az az oka, hogy sajnálatos módon az Európai Unióhoz való csatlakozási folyamat során Románia változtatás nélkül vette át a az Élőhelyvédelmi irányelvben szereplő védelemre javasolt élőhely- és növényfaj listákat az Európai Uniótól, és nem egészítette ki a romániai ritka növényekkel, endemikus fajokkal, veszélyeztetett élőhelyekkel.

A terület nevét a nyírfák által uralt ligeterdő adja, amelynek fő társulásalkotó faja a molyhos nyír (*Betula pubescens*), elegezen található benne a babérfűz (*Salix pentandra*) és kecskefűz (*Salix caprea*), a lombkorona záródása 60-70%-os. A terület legnagyobb

kiterjedésű élőhelytípusa. A másik nagy kiterjedésű vegetációtípusa a mészkerülő kékperjés rét (*Junco-Molinietum*), a legkülönbözőbb színekben pompázó, kétszikűekben gazdag társulás. A domináns kék perje (*Molinia caerulea*) mellett a réti ördögharaptafű (*Succisa pratensis*), mint karakterfaj jelenik meg. A területen élő ritka növények nagy része megtalálható ebben a vegetációtípusban: a szibériai cickafark (*Achillea impatiens*), a kenyérbél cickafark (*Achillea ptarmica*), ezek hibridje az (*Achillea x girogiensis*), a réti kardvirág (*Gladiolus imbricatus*), a buglyos szegfű (*Dianthus superbus*), a kornis tárnics (*Gentiana pneumonanthe*), a zergeboglar (*Trollius europaeus*), a kúszófüz (*Salix rosmarinifolia*) és a jogaros kakastaréj (*Pedicularis sceptrum-carolinum*).

Összehasonlítva a Gyergyói-medence többi lápmaradványával, lényeges eltérések állapíthatók meg. A Vasláb és Gyergyóújfalu határában elhelyezkedő Fenék rétláp a legjobb természetességi mutatókkal rendelkezik, itt találhatóak a szibériai hamuvirág (*Ligularia sibirica*), vidrafű (*Menyanthes trifoliata*), tőzegeper (*Comarum palustrae*), kereklevelű harmatfű (*Drosera rotundifolia*), mocsári hízóka (*Pinguicula vulgaris*), kék csatavirág (*Polemonium caeruleum*) legnagyobb állományai, valamint számos és kiterjedt tőzegmohás folt (Mátis és mtsai. 2011). A medence peremén található Méhes láp érdekessége, hogy 1124 m magasságban terül el, sziklás talajon alakult ki, ezért a tőzegréteg viszonylag vékony és a terület nagy részét erdő borítja. A közeli erdők kitermelése miatt folyamatosan veszélynek van kitéve, főleg, hogy a közelében juhokat és kecskéket legeltetnek. Gyergyóremete mellett volt valaha az ország egyik legnagyobb kiterjedésű lápja, ahogyan a román neve is mutatja (*Mlaștina cea mare*), de mára ennek csak egy kis része maradt fenn, a megyei védettséggű terület mindössze négy hektárt foglal magába. Itt az értékes lápi növényzet az antropogén behatások következtében szinte már teljesen eltűnt, a valamikori láp állapota nagyon degradált állapotban van.

A Borzonti Nyíres természetvédelmi értékeit veszélyeztető tényezők

A Borzonti Nyíres legértékesebb növényfajait magába foglaló társulás egyben a legveszélyeztetettebb is, természetes és antropogén hatások miatt. Elsődleges veszély lehet a kékperjés területek beerdősülése. Ennek folyamatát két tényező gyorsítja: a hagyományos kaszálás elmaradása, valamint a talajvízszint csökkenése. A területen nagy kiterjedésű kaszálók találhatóak, amelyeket az elmúlt években évente egyszer megkaszáltak. Sajnos a közelmúltban ezek kihasználása, kaszálása részben megszűnt. Bár az utóbbi öt évben újra megnőtt a kaszálók hasznosítása, elsősorban a Mezőgazdasági Intervenciók és Kifizetési Ügynökség (*Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură -APIA*) által folyósított agrártámogatás miatt.

Az elmaradt kaszálás a kékperjés rétek esetében, a fű-, avarfelhalmozódás következtében, fajszegényedést (Török és mtsai. 2007), a természetvédelmi szempontból értékes fajok eltűnését (Isselstein és mtsai. 2005), valamint távlatilag beerdősülést idézhet elő (Hansson és Fogelfors 2000). A Borzonti Nyíres területén sajnos az erdőszéleken felhagyott kaszálók nagy része már becserjésedett. A kaszálás biztosítja az értékes növényfajok (lásd fentebb) jobb túlélési esélyeit és életképes nagy állományainak fennmaradását (Török és mtsai. 2007). Ezért a hegyi kaszálórétek különösen értékesek, és természetvédelmi szempontból kitüntetett figyelmet érdemelnek (Baur és mtsai. 2006). Fontos megjegyezni, hogy a Gyergyói-medencében kisparcellás magánterületeken gazdálkodnak, és ezen tevékenység egy mozaikos vegetáció-komplexumot alakított ki és tartott fenn, hasonlóan más erdélyi hegyvidéki területekhez (Huband és McCracken 2011). Ugyanakkor tekintettel kell lenni a gyepeken található védett, illetve ritka fajok életciklusára a kaszálás időzítésénél. A Borzonti Nyíres védelemre kijelölt területének egy részét most is kaszálják, bár ez csak töredéke a kaszálható kékperjés területeknek.

Tekintve, hogy ezen területek a településtől távol eső, ezért ezek kezelésére gyakran csak július-augusztusban kerül sor, ami a későn magot hozó növények és későn petéző rovarok számára is megfelelő.

Az agrártámogatások révén megnövekedett kaszált területek aránya jótékony hatással van a gyepekre, de az utóbbi két-három évben, a kaszálással párhuzamosan megjelent egy káros és veszélyeztető tényező: az égetés. Az égetés célja a le nem kaszált területen felhalmozódott avar eltávolítása, a terület megtisztítása. Ebben a tájban nem volt hagyományos az égetés, ezért egy égetés után nagyon nehezen újul meg a vegetáció. Főleg a vegetációs periódus elején, késő tavasszal, de a késő ősszel végzett égetés is károsítja az élőlényeket. Az égetés különösen nagy veszélyt jelent a Nyíresre, hiszen területének nagy részét fás ligetek borítják. A kaszátlan területek könnyen égő száraz növényi anyagot és almot tartalmaznak felhalmozódva, és ezek felügyelet nélkül égetése hatalmas károkat okozhatnak. Az avarban élő és a földben megbúvó hullók, kételtűek, gerinctelenek, valamint a növények magvai nagy mennyiségben pusztulhatnak el a több száz fokos tűzben. Ugyanakkor az égetés többszöri alkalmazása a gyepezés eredményezi, a vegetatív úton szaporodó, agresszív és gyomfajok terjedését idézi elő (pl. fehér akác – *Robinia pseudoacacia*). Az égetést a törvény tiltja, az elkövető több ezer lejre büntethető, ugyanakkor az agrártámogatástól is megfosztható. Mi kevés helyen azonosítottuk az égetés nyomait, bár a késő augusztusi időszakban nem szokták alkalmazni. Feltételezzük, hogy tekintettel a nagy kiterjedésű erdőfoltokra, már biztonsági okokból sem alkalmazzák túl gyakran, mint kezelést a Borzonti Nyíres területén.

A Borzonti Nyíres területeinek északi részét szarvasmarhákkal legeltetik, itt a kékperjés rétek fajszegényebbek és gyakoribb a vörös csenkesz (*Festuca rubra*) és a kakascímer (*Rhinanthus minor*). A gyergyói tájhasználatához hagyományosan hozzátartozik a legeltetés, így megfelelő intenzitású használata a csenkeszes társulásokban nem tesz kárt. A túlzott legeltetés ellenben a gyepek degradációját okozhatja, átalakul a vegetáció és elszaporodnak a taposást tűró fajok (pl. szörfű – *Nardus stricta*). A juhokkal való legeltetés egyelőre nem jellemző, azok intenzív legelése és taposása degradálná az élőhelyeket.

Az emberek a Borzonti Nyíres területén is hasznosítani akarják az erdőt. Nagyüzemi favágás nem történt a területen, de a tiltás ellenére gyakori a nyírfák, nyírfacsemeték, fűzfák kivágása, hasznosítása. Leggyakrabban vesszőkosarakat fonnak belőle, kerítések készülnek, de haszontárgyakat és díszárgyakat is készítenek. Fontos lenne a tevékenység teljes megszüntetése a területen.

A Borzonti Nyíres kedvelt kirándulóhely a turisták számára is. Egy itteni séta tudatosabbá és környezetkímélőbbé válhat, ha ismertető információkkal ellátott tanösvényeket alakítunk ki a területen. A területen zajló ártó tevékenységeket korlátozni kell, például a négykerekes terepmotorokkal való garázdálkodás tönkreteszi a kaszálót, a talajt, nem is beszélve a zajról és a füstől, amit kibocsát. Esetleges veszélyeztető tényező az építkezés, hiszen a Borzonti Nyíres területe célpont lehet a következőkben hétvégi nyaralók építésére, az országút és az újonnan épített vendéglők közelsége miatt. Ezen veszélyeztető tényezőket mind figyelembe kell venni a kezelési terv elkészítésekor és tiltásként kell megfogalmazni. Ugyanakkor a terület bekerítése indokolatlan lenne, költségei mellett károkat okozhat az élőhelyek állat- és növény közösségek egységében, hiszen feldarabolná a tájat.

A lápok környékén élő lakosságnak kevés és/vagy téves információi vannak ezen természeti értékek megőrzéséről. Csupán tévhit az, hogy értékes területeink megőrzése csak az emberi tevékenység kizárásával lehetséges. A Borzonti Nyíres élőhelyeinek

fennmaradásához szükséges az emberi beavatkozás. Tehát mindenképp szükséges a Borzonti Nyíres természeti értékeinek népszerűsítése, amellyel javíthatjuk a helybeliek körében a lápok megítélését. A problémák csakis a gazdák, a környezetvédők és az önkormányzat közreműködésével oldhatóak meg. Nagyon fontos a helyi lakosokkal, gazdálkodókkal való közös együttműködés. Az ember a táj része, nem kell kizárni. Sőt egy ilyen jellegű tevékenység a visszájára fordulhat. Fontos, hogy a lakosok tisztában legyenek egy ilyen terület értékeivel, előnyeivel, hasznosságával és szépségével. Ez a hagyományos gazdálkodás fontos része a társadalomnak, táplálékkal látja el, e mellett szociális biztonságot és munkát ad a közösségnek (Knowles 2011).

Jövő évben kezdődik a Borzonti Nyíres Natura 2000 terület fontos élőhelyeinek és növényfajainak szakemberek általi felmérése, valamint a területet érintő veszélyeztető tényezők azonosítása a Hargita Megyei Tanács irányítása alatt. Ezen adatok alapján 2016-ben elkészül a terület hosszútávon fenntartható kezelésének módszere, a védelmére vonatkozó javaslatokat és tiltásokat tartalmazó menedzsment terve. Ezen tervet Környezetvédelmi és Klímaváltozás Minisztériumának kell elfogadnia, amelyet követően törvényerejű lesz a területre nézve.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozunk Macalik Kunigundának és Ruprecht Eszternek értékes tanácsaiért, Imecs Zoltánnak és Kolcsár Levente-Péternek hozzájárulásáért, valamint Markó Bálintnak, Czokes Zsoltnak a terepi munkák során nyújtott segítségével. A kutatás az Apáthy István Egyesület keretében a Bethlen Gábor Alap támogatási programja révén valósult meg. A kézirat előkészítése során a szerzőket a Collegium Talentum és a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 Nemzeti Kiválóság Program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

*A tanulmány teljes változata megjelent az *Acta Scientiarum Transylvanica* 20/1, 2012 számában.

Irodalomjegyzék

Anonymous (2011a): A SCI Natura 2000 területek standard formanyomtatványa, a területet neve: Borzont (*Formularul standard Natura 2000, numele sitului: Borzont*).

Anonymous (2011b): A SPA Natura 2000 területek standard formanyomtatványa, a területet neve: Gyergyói-havasok és Gyergyói-medence (*Formularul standard Natura 2000, numele sitului: Depresiunea și Munții Giurgeului*).

Bajtalan, H. (2011): A Gyergyói-medence: egy kis földrajzi bevezető (*The Giurgeu Depression: a brief geographical introduction*). In: Markó Bálint, Sárkány-Kiss Endre (szerk.): A Gyergyói-medence: egy mozaikos táj természeti értékei. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, pp. 9-24.

Baur, B., Cremene, C., Groza, G., Rakosy, L., Schileyko, A. A., Baur, A., Stoll, P., Erhardt, A. (2006): Effects of abandonment of subalpine hay meadows on plant and invertebrate diversity in Transylvania, Romania. *Biological Conservation*, 132: 261-273.

Boros, Á. (1943): Adatok a Székelyföld flórájának ismeretéhez III., *Scripta Botanica -sei Transsilvanici*, 2: 150-155.

Borza, A. és Rațiu F. (1970): Molinietele din Bazinul Giurgeului. *Contribuții Botanice*, 10: 111-122.

Boșcaiu, N., Coldea, G., Horeanu, C. (1994): Lista roșie a plantelor vasculare

dispărute, periclitare, vulnerabile și rare din flora României. *Ocrotirea Naturii și a mediului înconjurător*, 38: 45-56.

Coldea, Gh. és Plămadă, E. (1989): Vegetația mlaștinilor oligotrofe din Carpații Românești (Cl. Oxycocco – Sphagnetes BR.-BL. et TX. 1943). *Contribuții Botanice*, 29: 37-43.

Ciocârlan, V. (2009): Flora ilustrată a României, Editura Ceres, București.

Demeter, L., Csergő, A. M., Sándor D. A., Imecs, I. Vizauer, T. CS. (2011): Natural Treasures of the Csík Basin (Depresiunea Cicului) and Csík Mountains (Munții Ciucului). In: Knowles, B. (szerk): Mountain hay meadows: hotspots of biodiversity and traditional culture. Society of Biology, London. Pogány-havas Association.

Dihoru G., Dihoru, A. (1994): Plante rare, periclitare și endemice în flora României – Lista Roșie. *Acta Botanici Horti Bucurestiensis*, 173-199.

Dihoru, Gh., Negrean, G. (2009): Cartea roșie a plantelor vasculare din România. Editura Academiei Române, Bukarest.

Gergely, Cs. (2003): Az *Achillea impatiens* reliktum növényfaj élőhelyének múltbeli és aktuális állapota. Államvizsga dolgozat, Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár.

Gergely I. és Rațiu, F. (1974): Asociații vegetale de mlaștini eutrofe rare pentru R. S. România. *Contribuții Botanice*, 14: 130-145.

Hansson, M. és Fogelfors, H. (2000): Management of a semi-natural grassland; results from a 15-year-old experiment in southern Sweden. *Journal of Vegetation Science*, 11: 31-38.

Huband, S., McCracken, I. (2011): Understanding High Nature Value Agriculture in the Romanian Carpathians: a Case Study. In: Knowles, B. (szerk): Mountain hay meadows: hotspots of biodiversity and traditional culture. Society of Biology, London. Pogány-havas Association.

Isselstein, J., Jeangros, B. és Pavlu, V. (2005): Agronomic aspects of biodiversity targeted management of temperate grasslands in Europe- A review. *Agricultural Research*, 3: 139-151.

Jakab, G., Csergő, A.M., Ambrus, L. (2007): A Székelyföld flórákutatójának története. *Flora Pannonica*, 5: 105-133.

Kerekes Sz. (2010) Az Alcsíki-medence lápjainak botanikai állapotfelmérése és vegetációváltozásainak vizsgálata. Doktori értekezés, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron.

Kiss Portik, I. (2006): Gyergyó és a fenyő. *Ethnographia Gyergyóiensis Alapítvány, Gyergyózentmiklós*.

Knowles (2011): Mountain Hay Meadows: the Romanian Context and the Effects of Policy on High Nature Value Farming. In: Knowles, B. (szerk): Mountain hay meadows: hotspots of biodiversity and traditional culture. Society of Biology, London. Pogány-havas Association.

Kölönte, B. (2002): Gyergyó története. A kialakulástól a határőrség szervezéséig. Mark Hause Kiadó, Gyergyószentmiklós.

Lungu, L. és Rațiu, F. (1975): Contribuții la cunoașterea brioflorei mlaștinilor eutrofe din depresiunea Giurgeului. *Contribuții Botanice*, 15: 49-54.

Macalik, K. (2011): Növényritkaságok Szenéte környékéről (*Rare plant species from the surroundings of Senetea*). In: Markó Bálint, Sárkány-Kiss Endre (szerk.): *A Gyergyói-medence: egy mozaikos táj természeti értékei*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, pp. 25-36.

Mátis, A., Kolcsár, L. P. és Ruprecht, E (2011): A vaslábi láp flórája és vegetációja (*Flora and vegetation of the fen complex near Voșlobeni*). In: Markó, B. és Sárkány-Kiss,

E.(szerk.): *A Gyergyói-medence: egy mozaikos táj természeti értékei*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, pp. 37-54.

Nyárády, E. Gy. (1929): A vizek és vízben bővelkedő talajok növényzetéről a Hargitában, A Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára, Sepsiszentgyörgy, pp. 557-615.

Nyárády, E. Gy. (1943): A Csomafalvi Délhegy és növényzeti viszonyai, Múzeumi Füzetek Kolozsvár, 1-2: 36-52.

Pop, E. (1960): *Mlaștinile de turbă din Republica Populară Română*. Editura Academiei Republicii Populare Romîne, Bukarest.

Ratiu, F. (1971a): *Mlaștinile eutrofe din Depresiunea Giurgeului*. Floră, vegetație, istoricul vegetației. Doktori értekezés, Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár.

Rațiu, F. (1971b): *Asociații de rogozuri înalte din mlaștinile eutrofe ale Depresiunii Giurgeului*. *Contribuții Botanice*, 11: 263-293.

Rațiu, F. (1972): *Asociații de rogozuri scunde din mlaștinile eutrofe ale Depresiunii Giurgeului*. *Contribuții Botanice*, 12: 161-186.

Rațiu, F. (1973): *Dinamica vegetației în mlaștinile eutrofe din Depresiunea Giurgeului*. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Series Biologia*, 18(1): 15-20.

Rațiu, F. (1974): *Considerații generale asupra florei relictare a mlaștinilor eutrofe din depresiunea Giurgeului*. *Ocotirea Naturii*, 18: 23-27.

Rațiu, F. (1981): *Necesitatea creării unei rezervații botanice pentru ocrotirea unicei populații de *Achillea impatiens* L. din România*. *Ocotirea Naturii și a mediului înconjurător* 25(2): 245-247.

Rațiu, F. és Gergely I. (1974): *Asociații vegetale noi și rare pentru țara noastră*. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Series Biologia*, 19(1): 7-15.

Soó, R. (1940): *A Székelyföld flórájának előmunkálatai*. Editio Instituti Syst.-Geobotanici Museique Botanici Universitatis Kolozsvár, Kolozsvár.

Soó, R. (1944): *A Székelyföld növényközvetkezőiről*. Múzeumi Füzetek, 2(2): 12-59.

Tomescu, C. V. és Horeanu, C. (2009): *The presence and chorology of *Evonymus nanus* Bieb. in the Călugăreni Forest*. *Analele Universității „Ștefan Cel Mare” Suceava Secțiunea Silvicultură*, 2: 69-78.

Török, P., Arany, I., Prommer, M., Valkó, O., Balogh, A., Vida, E., Tóthmérész, B., Matus, G. (2007): *Újrakezdett kezelés hatása fokozottan védett kékerjés láprét fitomasszájára, faj- és virággazdagságára*. *Természetvédelmi Közlemények*, 13: 187-198.

Képmelléklet

1. kép: M. Bálint: kenyérbél cickafark (*Achillea ptarmica* L.)

2. kép: M. Bálint: réti kardvirág (*Gladiolus imbricatus* L.)

3. kép: M. Bálint: szibériai nőszirm (*Iris sibirica* L.)

4. kép: M. Bálint: szibériai hamuvirág (*Ligularia sibirica* (L.) Cass.)

5. kép: M. Bálint: jogaros kakastaréj
(*Pedicularis sceptrum-carolinum* L.)

6. kép: M. Bálint: kék csatavirág
(*Polemonium caeruleum* L.)

7. kép: M. Bálint: füzlevelű gyöngyvessző
(*Spiraea salicifolia* L.)

SÓLYOM ISTVÁN – DÁNIEL BOTOND

SZÉKELYEK A FRANCIA IDEGENLÉGIÓBAN. ZSOLDOSOK ÉS/VAGY VENDÉGMUNKÁSOK?

Bevezető

A Francia Idegenlégiót megalakulásától kezdve számos mítosz, legenda, és rengeteg tévhit övezi. Talán a legelterjedtebb az, hogy az idegenlégióba bűnözőket, hétpróbás gazembereket és bajkeverőket vesznek fel. A tévhitnek van alapja, hisz a megalakuláskor valóban ilyen elemekkel töltötték fel a légiót, ám napjainkban nagyon szigorú – fizikai és pszichológiai – feltételeknek kell eleget tenni ahhoz, hogy valaki az elitlégió tagja lehessen.

A rendszerváltás után a székelyföldi fiatalok egy részének érdeklődését is felkeltette a Francia Idegenlégió, és sokan közülük sikeres felvételt nyertek a légiósok soraiba. A különböző, sajtónak adott interjúkból, az derül ki, hogy volt, akit a kalandvágy fűtött, volt, aki jól megfontolt anyagi számításból döntött a jelentkezés mellett, és volt, aki egyéb alternatíva híján választotta a katonaeletet.

A székelyföldi légiósok otthoni megítélése széles skálán mozog: a gyilkosok jellemzéstől kezdve a zsoldos katonákon át a hősök címkével bezárólag. A jelenség annyira ismert, hogy szinte mindenkinek van véleménye, álláspontja a kérdéskörrel kapcsolatban. Ezen megítélések, meggyőződések közös pontja, hogy mögöttük nagyon kevés valódi, releváns és autentikus információ áll, ezért sztereotípiákkal és előítéletekkel operálnak. Az utóbbi időszakban szerencsére több olyan kezdeményezés is történt, amelyek során egykori légiósok álltak a nyilvánosság elé, és beszéltek múltjukról, az Idegenlégióban eltöltött évekről, hozzájárulva ezzel a légiósokról és a légiós életről alkotott társadalmi felfogás megváltoztatásához.

Írásunkban a székely fiatalok idegenlégióba való jelentkezését, mint társadalmi jelenséget vizsgáljuk, a szociológia és a történelemtudomány eszközeivel. A szociológia mindig is szkeptikusan viszonyult a köznapi és domináns felfogásokkal szemben. Azt vallja, hogy a „józan ész szerinti”, mindennapi tudásunk képes ugyan eligazítani bennünket a társadalmi beilleszkedés során, azonban kedveli a társadalomról alkotott gyors, nem mindig racionális és nem mindig logikus, túláltalánosító következtetéseket (Magyari). A társadalomkutatás ezzel szemben szkeptikusan kezeli ezeket a hétköznapi magyarázatokat, igyekszik a jelenségek „mögé nézni”.

Írásunkban szempontokat szeretnénk adni a székely fiatalok idegenlégióba való jelentkezésének módszeres vizsgálatához. Olyan kérdéseket fogalmazunk meg, amelyekre a köznapi gondolkodásnak vannak már válaszai, azonban érezhető, hogy ezek a válaszok közelebb állnak a mítoszokhoz, mint a társadalmi valósághoz. Ugyanakkor ahhoz, hogy megalapozott és körültekintő véleményt tudjunk formálni az idegenlégióról, elengedhetetlen, hogy tisztában legyünk annak történetével is.

Mindezt a tanulmány elején erről, illetve a tagtoborzásról és az idegenlégió mindennapjairól lesz szó. Ezt követően a szociológia tudományának eszközeivel járjuk körül a jelenséget és felvezetünk néhány olyan kérdést, amelyet szociológiai vizsgálatra ajánlunk.

A kezdetek

A Francia Idegenlégió (franciául: Légion étrangère) olyan elit katonai alakulat a